

УДК 930.1 (477.87) (092):94 (4)

**ОЙКУМЕНА ІВАНА ГРАНЧАКА:
ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН
ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ
У НАУКОВІЙ ТА ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧЕНОГО**

Приходько В. П. (Ужгород)

Науковій та освітній діяльності Івана Михайловича Гранчака було властиве панорамне бачення проблем соціально-економічного розвитку країн Південної-Східної та Центрально-Східної Європи, історії народів Балкан, Карпат і Дунайського басейну, історії міст і сіл регіону, розвитку освіти й культури, міжнародних і транскордонних відносин. Запровадження регулярних наукових читань імені І. Гранчака сприятимуть розвитку та примноженню започаткованих ученим науково-педагогічних традицій.

Ключові слова: славістика, балканістика, історія міст і сіл, мультидисциплінарні дослідження, соціально-економічний розвиток.

Постановка проблеми. Винесений на науково-освітній олімп соціальним ліфтом радянської доби, Іван Михайлович Гранчак підіймався рейками цього ліфту не силою інерції свого соціального походження, а завдяки наполегливим випробуванням себе в різних галузях знань та освіти. Обравши історію за напрям пошуку істини та наукового самовдосконалення, за справу всього життя, він демонстрував фундаментальність і глибинність, об'єктивність і добросовісність наукових підходів. Завдяки саме цим особливостям свого характеру як людини й дослідника І. Гранчак увірвався в радянську та українську славистику як наймолодший доктор історичних наук [6].

Виклад не вирішених частин досліджуваної проблеми. Науково-педагогічні колективи факультету міжнародних економічних відносин та НДІ «Інститут державного управління та регіонального розвитку» Ужгородського національного університету, де на цих напрямках науки й освіти викладають та займаються науковими розвідками численні учні І. Гранчака, висловлюють щирі подяки ректорату Ужгородського національного університету, колегам з факультету історії та міжнародних відносин за організацію наших «Гранчаківських читань». Пропонуємо проводити їх бодай раз на два роки, виносячи на розгляд актуальні питання дослідження історії, розвитку економіки і соціуму Центральної та Південно-Східної Європи, України та країн Балканського і Карпатського регіонів. Це було б цілком у дусі методологічних підходів самого І. Гранчака до вивчення проблем слов'янознавства і балканістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед розмаїття публікацій, присвячених постаті І. Гранчака, відзначимо масштабні біобібліографічні дослідження останнього десятиліття М. Олашина, змістовні історико-філософські біографічні нариси С. Віднянського та І. Мандрика, сповнені об'єктив-

них оцінок особистості та наукової спадщини вченого.

Виклад основного матеріалу дослідження. Івану Михайловичу Гранчаку було властиве панорамне, «з пташиного лету», бачення проблем соціально-економічного розвитку країн Південно-Східної та Центрально-Східної Європи, історії народів Балкан, Карпат і Дунайського басейну, історії міст і сіл регіону, розвитку освіти й культури, міжнародних і транскордонних відносин [8].

Будучи визнаним лідером закарпатської наукової школи славістики і балканістики, Іван Михайлович однаково впевнено почував себе у медієвістиці, новій і новітній історії Чехії, Словаччини, Сербії, Угорщини, Хорватії, історії суспільної думки слов'янських країн [1]. Імпонує канонічність таких його (і колективів співавторів) фундаментальних праць, як «История Венгрии» та «Історія південних і західних слов'ян» [4; 5]. Мозаїкою їх наукового матеріалу та розмаїттям джерел можна милуватися й зараз.

Успіху цього та йому подібних наукових видань авторства І. Гранчака сприяли щирість та інтенсивність його людського спілкування й наукового партнерства з Міхалом Данілаком, Андрієм Пушкашем, Іриною Мельниковою, Арнольдом Шлепаковим, Едуардом Балагурі, Василем Худаничем, Томашем Сопком, Яковом Штернбергом і багатьма іншими талановитими і плідними вченими – істориками та суспільствознавцями. Напрямки аналізу їхньої інтелектуальної і творчої взаємодії, зробленого в попередні роки [2; 7], варті на продовження і розвиток, що потребуватиме додаткових окремих досліджень.

Його масштаб як талановитого дослідника та видатного організатора академічної і вишівської науки, фундатора та рушія наукової історичної школи ми відчували вже на студентській лаві. Хоча спілкувався він несподівано легко й невимуше-

но. Рекомендації метра відкривали молодим ученим двері провідних союзних і республіканських наукових установ, партнерських закладів вищої освіти й дослідницьких центрів сусідніх європейських країн.

Це, до прикладу, відіграло винятково позитивну роль у нашій роботі над монографічним дослідженням подій, започаткованих «оксамитовою революцією» в Чехословаччині, де робилася одна з перших спроб осмислити перебіг і зміст постсоціалістичного транзиту. І зараз подумки постійно намагаєшся апелювати до його рафінованого і математичного відчуття суті наукової проблеми, вміння узагальнювати безліч фактів історії соціально-економічного розвитку, робити глибокі, системні, масштабні узагальнення й висновки [9].

Науковій діяльності І. Гранчака притаманна мультидисциплінарність. Не даремно чимало його вихованців на історичному факультеті активно залучалися до створення і становлення таких факультетів Ужгородського національного університету, як юридичний, суспільних наук, міжнародних економічних відносин. Чудовий методист та управлінець, Іван Михайлович генерував нові дослідницькі структури комплексної спрямованості. У пам'яті відклався, зокрема, процес створення Закарпатського наукового центру регіональних соціально-економічних досліджень Національної Академії наук України, в якому економісти-міжнародники мали честь співпрацювати з ним [10].

Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України – державна наукова установа, підрозділ НАН України, був створений 1996 р. і є сьогодні унікальною академічною установою України, яка займається проблемами сталого розвитку в регіоні. У 1995-2000 рр., за життя І. Гранчака, в Центрі було досліджено комплексну тему «Соціально-економічний, політичний і культурний розвиток Закарпат-

тя після возз'єднання: інтеграція в загальноукраїнські процеси. 1945-1991 рр.». Також у центрі досліджувалися теми «Сучасний стан агропромислового комплексу Закарпаття» та «Ефективність роздержавлення і приватизації власності підприємств Закарпаття». За їх результатами 2003 р. було видано друком третій том «Нарисів історії Закарпаття», присвячений пам'яті І. Гранчака.

Нині найважливішими напрямками наукової діяльності установи, у витоків якої стояв І. Гранчак, є дослідження проблем соціально-економічного розвитку Закарпаття, Карпатського регіону (євро-регіону), проблем регіонального ринку праці, соціальних і політичних проблем суспільної думки з актуальних питань внутрішньої і зовнішньої політики України; транскордонного співробітництва з країнами-сусідами, які стали членами Євросоюзу, впливу ЄС на регіональний розвиток, виконання комплексних наукових робіт міжгалузевої тематики, розробка наукових рекомендацій щодо покращення екологічної ситуації в регіоні [3].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Як бачимо, І. Гранчаком було чимало зроблено в Ужгородському національному (тоді державному) університеті, інших закладах вищої освіти і науково-дослідних установах задля розвитку багатьох напрямків української історичної школи, лідером якої він був і світочем якої залишається. Ним та його однодумцями і колегами було напрацьовано високий науковий, особистий та інституційний авторитет як в країні, так і поза її межами, а його дослідницькі й педагогічні методи і прийоми, його енциклопедичне світобачення живуть у наукових звершеннях його нащадків, його учнів, учнів його учнів. Переконані в тому, що регулярні наукові читання його імені сприятимуть розвиткові та примноженню науково-педагогічних традицій, які започаткував І. Гранчак.

1. Віднянський С. В. Гранчак Іван Михайлович / С. В. Віднянський // Українські історики ХХ століття: Біобібліографічний довідник. Серія «Українські історики». – Вип. 2: У 2-х ч. – Ч. 1. – К.-Львів, 2003. – С. 72.
2. Дослідження історії соціально-економічного розвитку країн Центральної та Південно-Східної Європи: сучасний стан, проблеми, перспективи: Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 70-річчю доктора історичних наук, професора, заслуженого працівника освіти України Гранчака І. М. (7 жовтня 1997 р., Ужгород). – Ужгород: Патент, 1998. – 434 с.
3. Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zrcentre.org.ua/>.
4. История Венгрии: В 3-х т. – Т. 3. – М.: Наука, 1972. – 965 с.
5. Історія південних і західних слов'ян / За ред. І. М. Гранчака, А. Ф. Кізченка, В. П. Чорнія. – К., 1987. – 448 с.
6. Мандрик І. О. Патріарх закарпатської історичної науки. До 90-річчя з дня народження професора Івана Гранчака. [Електронний ресурс]. / І. О. Мандрик, М. В. Олашин – Режим доступу: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/do-90-richchya-z-dnya-narodzhennya-profesora-Ivana-granchaka.htm>.
7. Олашин М. В. Історичний факультет Ужгородського національного університету: Біобібліографічний довідник / М. В. Олашин. – Бібліогр. ред. О. Д. Закривидорога; Відп. за вип. І. О. Мандрик. – Ужгород: Гражда, 2010. – 440 с.

8. Приходько В. П. Внесок вченого в дослідження новітньої історії Чехословаччини і Закарпаття / С. І. Мітряєва, В. П. Приходько // Україна в європейських міжнародних відносинах: Науковий збірник. – К., 1998. – С. 44-50.
9. Приходько В. П. Ніжна революція в Чехословаччині та формування нової внутрішньої і зовнішньої політики країни / В. П. Приходько. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ комітету інформації, 1999. – 94 с.
10. Приходько В. П. Трансформація вищої освіти Закарпаття / В. П. Приходько // Гуманітарна освіта: досвід і проблеми: Збірник матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конференції «Трансформація гуманітарної освіти» (25-27 травня 1998 р., Ужгород). – Ужгород, 1999. – С. 13-16.

РЕЗЮМЕ

ОЙКУМЕНА ИВАНА ГРАНЧАКА: ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СТРАН ЮГО-ВОСТОЧНОЙ И ЦЕНТРАЛЬНО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В НАУЧНОЙ И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧЕНОГО

Приходько В. А. (Ужгород)

Научной и образовательной деятельности Ивана Михайловича Гранчака присуще панорамное видение проблем социально-экономического развития стран Юго-Восточной и Центрально-Восточной Европы, истории народов Балкан, Карпат и Дунайского бассейна, истории городов и сел региона, развития образования и культуры, международных и трансграничных отношений. Проведение научных чтений его имени на постоянной основе призвано способствовать развитию и приумножению научно-педагогических традиций, у истоков которых стоял ученый.

Ключевые слова: славистика, балканистика, история городов и сел, мультидисциплинарные исследования, социально-экономическое развитие.

SUMMARY

THE ECUMENE OF IVAN HRANCHAK: THE PROBLEMS OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF SOUTH-EASTERN AND CENTRAL-EASTERN EUROPE IN SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF THE SCIENTIST

V. Prykhodko (Uzhhorod)

Ivan Hrančak's scientific and educational activity was characterized by a panoramic vision of the South-Eastern and Central-Eastern Europe countries socio-economic development problems, the history of the Balkans, the Carpathians and the Danube basin peoples, the history of cities and villages in the region, the development of education and culture, international and transfrontier relations. Regular scientific readings by the name of Ivan Hrančak will contribute to the development and multiplication of the scientific and pedagogical traditions established, which initiated Ivan Hrančak.

Keywords: slavic studies, Balkan studies, history of cities and villages, multidisciplinary research, socio-economic development.

УДК 930.1 (477) Гранчак:94 (477.87)

ІСТОРІЯ ЗАКАРПАТТЯ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ ПРОФЕСОРА ІВАНА ГРАНЧАКА

Данилюк Д. Д. (Ужгород)

У статті розглядається місце історії Закарпаття в науковій спадщині І. Гранчака. Підкреслюється вміння автора виділяти важливі проблеми в історії краю, досліджувати їх на належному науковому рівні. Показана роль І. Гранчака в написанні узагальнюючих праць з історії Закарпаття.

Ключові слова: Закарпаття, історія, проблема, актуальність, історики, наукові конференції.